

University of Groningen

Case note: ECLI:NL:GHARL:2021:10841

Rheinfeld, Jeroen

Published in:
 Tijdschrift voor agrarisch recht

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2022

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Rheinfeld, J. (2022). Case note: ECLI:NL:GHARL:2021:10841. TvAR 2022/8098. Casenote over: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 23/11/2021, ECLI:NL:GHARL:2021:10841 *Tijdschrift voor agrarisch recht*, 2022(5), 267-270.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Jurisprudentiebespreking

TvAR 2022/8098

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden
23 november 2021

ECLI:NL:GHARL:2021:10841

Met noot van prof. mr. J.W.A. Rheinfeld

(Pachterfrecht)

Pacht. Erfrecht.

[Burgerlijk Wetboek, art. 4:144 lid 1, 3:170 lid 2]

Bevoegdheid overblijvende echtgenoot om percelen van erflaatster te verpachten. Het hofoordeelt of die bevoegdheid bestond. De pachtovereenkomst is ook geldig.

arrest van de pachtkamer van 23 november 2021

in de zaak van

1[appellant 1],

wonende te [woonplaats] ([land]),

[e.a.]

appellanten,

in eerste aanleg: eisers,

hierna: de erven [van de vrouw],

advocaat: mr. B. Nijman,

en

1[belanghebbende 1],

wonende te [woonplaats], en

2. [belanghebbende 2],

wonende te [woonplaats]

opgeroepen op de voet van artikel 118 Rv,

hierna: de erven [van de man],

niet verschenen,

tegen:

1. [geïntimeerde 1],

wonende te [woonplaats],

2. [geïntimeerde 2],

wonende te [woonplaats] (gemeente [gemeente]),

geïntimeerden,

in eerste aanleg: gedaagden,

hierna: [geïntimeerde/pachter] (enkelvoud),

advocaat: mr. P.J.W.M. Theunissen.

1. Kern van de zaak en de beslissing

1.1

[de vrouw] (hierna [de vrouw]) en [de man] (hierna [de man]) waren bij leven met elkaar gehuwd in gemeenschap van goederen. [de vrouw] is op 2 februari 2001 overleden en [de man] op 11 december 2017. De ontbonden huwelijksgemeenschap van [de vrouw] en [de man] is niet verdeeld. De nalatenschappen van [de vrouw] en [de man] zijn ook nog onverdeeld. Er zijn dus drie onverdeelde gemeenschappen.

1.2

Na het overlijden van [de vrouw] heeft [de man] in november 2008 enkele percelen grond regulier verpacht aan [pachter]. De erven [van de vrouw] vinden dat [de man] onbevoegd de gronden aan [pachter] heeft verpacht en willen in deze procedure dat vast komt te staan dat er geen pachtovereenkomst (meer) (jegens hen) is. Daarnaast vorderen zij schadevergoeding tot een bedrag van € 10.000. [pachter] beroept zich op bevoegde verpachting, goede trouw en derdenbescherming.

1.3

Het hof heeft de erven [van de vrouw] verzocht de erven [van de man] op te roepen in dit geding. Dat is gebeurd. Het hof oordeelt in dit arrest dat [de man] bevoegd was de gronden te verpachten. De pachtovereenkomst is ook geldig.

1.4

Hierna legt het hof zijn oordeel uit. Eerst vermeldt het hof nog wat er in de procedure in hoger beroep is gebeurd.

2. Het procesverloop tot nu toe

2.1

Het hof heeft na de mondelinge behandeling op 4 mei 2021 een tussenarrest gewezen. Daarin heeft het hof het procesverloop tot dan toe beschreven en de oproeping op de voet van artikel 118 Rv van de erven [van de man] bepaald.

2.2

De erven [van de vrouw] hebben de erven [van de man] opgeroepen voor roldatum 8 juni 2021. Zij zijn niet verschenen en het hof heeft verstek verleend. Daarna heeft het hof arrest bepaald.

3. De beoordeling van het hoger beroep

Inleiding

3.1

[de man] en [de vrouw] waren in gemeenschap van goederen getrouwd en dreven een akkerbouwbedrijf bij [plaats]. Zij hadden geen kinderen. Tijdens het huwelijk hebben zij percelen land verworven.

3.2

[de vrouw] is op 2 februari 2001 overleden. Zij heeft in haar testament de erven [van de vrouw] tot haar enige erfgenamen benoemd en aan [de man] legaten gemaakt van percelen landbouwgrond, van roerende zaken en van het vruchtgebruik van haar nalatenschap. Zij heeft [de man] benoemd tot executeur en hem alle bevoegdheden gegeven die aan een executeur kunnen worden verleend, in het bijzonder het recht haar nalatenschap in bezit te nemen totdat die geheel is afgewikkeld. De legaten van de percelen landbouwgrond en het vruchtgebruik zijn nimmer afgegeven.

3.3

Na het overlijden van [de vrouw] in 2001 heeft [de man] het akkerbouwbedrijf zelfstandig voortgezet. Hij heeft daarbij ook de percelen bewerkt. Omdat hij het werk niet meer aankon - hij was toen 88 jaar oud - heeft [de man] in 2008 zes percelen, samen groot 5.36.12 ha, regulier verpacht aan ' [naam maatschap] ' (dat is de maatschap van [pachter] en [vrouw van pachter]) tegen een pachtsom van € 1.072 voor het geheel. [zoon van pachter] ([pachter] junior) is in 2009 toetreden tot de maatschap van zijn ouders. [vrouw van pachter] is in 2011 overleden. In 2013 is [pachter] junior medepachter geworden bij pachtwijzigingsovereenkomst. Beide pachtovereenkomsten zijn goedgekeurd door de grondkamer. [pachter] heeft de pachtpercelen gebruikt in het kader van zijn akkerbouwbedrijf. De pacht is steeds betaald aan [de man] . In 2017 is [de man] op 98-jarige leeftijd overleden.

3.4

Twee nichten van [de man] , de erven [van de man] , zijn zijn enige erfgenamen. Tot zijn nalatenschap behoort in elk geval de helft van de nog onverdeelde door het overlijden van [de vrouw] ontbonden huwelijksgemeenschap.

3.5

De ontbonden huwelijksgemeenschap is nog niet verdeeld; ook de nalatenschappen van [de vrouw] en [de man] zijn nog niet verdeeld.

Positie erven [van de man]

3.6

Het hof heeft in het tussenarrest van 4 mei 2021 geoordeeld dat sprake is van een processueel ondeelbare rechtsverhouding tussen de erven [van de vrouw] en de erven [van de man] . Het hof heeft de erven [van de vrouw] daarom in de gelegenheid gesteld de erven [van de man] in dit geding op te roepen op de voet van artikel 118 Rv. Hoewel deugdelijk opgeroepen, zijn de erven [van de man] niet verschenen. Tegen hen is verstek verleend, wat betekent dat dit arrest ook tussen hen en [pachter] wordt gewezen en wel op tegenspraak.

Bevoegde verpachting aan [pachter] ?

3.7

De percelen behoorden ten tijde van het aangaan van de pachtovereenkomsten in 2008 en 2013 tot de ontbonden huwelijksgemeenschap waarin de nalatenschap van [de vrouw] zat. [de man] was executeur met bezit in de nalatenschap van [de vrouw] . Vanaf de inwerkingtreding van het nieuwe erfrecht op 1 januari 2003 is afdeling 6 van titel 5 van Boek 4 BW van toepassing. Dit is anders als bij de benoeming van de executeur regelingen zijn getroffen die van deze afdeling afwijken.¹ [de vrouw] heeft alleen voor het loon van de executeur zo'n afwijkende regeling getroffen.

3.8

[de man] had als executeur met bezit het beheer over de goederen van de nalatenschap van [de vrouw] , omdat hem het recht van bezit was toegekend. [de vrouw] heeft dus niet anders beschikt (artikel 4:144 lid 1 BW). Doordat hij deelgenoot was in de ontbonden huwelijksgemeenschap voor de onverdeelde helft en voor de andere onverdeelde helft als executeur optrad, was hij voor het geheel en met uitsluiting van anderen (de erven [van de vrouw]) bevoegd

tot het beheer over de percelen.

3.9

Op grond van deze bevoegdheid mag hij het beheer naar eigen inzicht voeren en de keuzes maken die hem voor dat beheer geraden voorkomen. Voor de bevoegdheden die hij aan het beheer kan ontleen, kan aansluiting worden gezocht bij artikel 3:170 lid 2 BW. Volgens deze bepaling zijn onder beheer begrepen alle handelingen die voor de normale exploitatie van het goed dienstig kunnen zijn; dit omvat ook daden van beschikking die door een normale exploitatie van het goed worden gevorderd.²

3.10

Het (tegen betaling) laten bewerken van de percelen door een collega-akkerbouwer als [pachter] kan als 'voor de normale exploitatie van het goed dienstig' worden gezien. [de man] heeft de percelen dan ook bevoegd regulier verpacht, zoals [pachter] ook heeft aangevoerd. De stelling van de erven [van de vrouw] dat [pachter] dit verweer heeft prijsgegeven volgt het hof niet. Een verweer geldt niet als gedekt omdat het onverenigbaar is met de proceshouding in eerste aanleg. Dat is uitsluitend zo als de proceshouding in eerste aanleg ondubbelzinnig meebrengt dat het verweer is prijsgegeven.³ Dat is hier niet het geval.

3.11

De conclusie is dat [de man] als executeur bevoegd was de pachtovereenkomsten te sluiten.

Geldige reguliere pachtovereenkomst

3.12

Het ter beschikking stellen van landbouwgrond tegen betaling levert pacht op. De onderhavige pachtverhouding is schriftelijk vastgelegd en goedgekeurd door de grondkamer. De stelling van de erven [van de vrouw] dat er gebreken zouden kleven aan de schriftelijke pachtovereenkomst zijn niet relevant voor de vraag of er een pachtverhouding bestaat tussen [de man] en [pachter] . In dat kader heeft [pachter] overigens aangevoerd dat [de man] gekozen heeft voor reguliere pacht en een lage pachtsom omdat [de man] na het overlijden van zijn vrouw in nauwer contact met het gezin [pachter] kwam. De erven [van de vrouw] hebben daartegen niets ingebracht.

3.13

Op de stellingen van de erven [van de vrouw] dat de verpachting aangemerkt moet worden als een geschenk dan wel dat er sprake is geweest van misbruik van omstandigheden gaat het hof niet verder in. Die stellingen zijn nauwelijks onderbouwd en gemotiveerd weersproken. Tegen het oordeel van de pachtkamer in eerste aanleg dat aan de erven [van de vrouw] geen nietigheid/vernietigingsberoep toekomt is bovendien geen bezwaar gemaakt. Verder merkt het hof op dat de huidige adviseur van de erven [van de vrouw] wel zegt dat het huwelijk van [de vrouw] en [de man] heel slecht was waardoor [de man] zich nooit bevoegd had mogen achten te beschikken over de eigendommen in de gemeenschap, maar daarvoor is in het testament geen enkele aanleiding te vinden; [de vrouw] heeft [de man] juist als haar executeur aangewezen. Zijn wetenschap over dit slechte huwelijk heeft de adviseur niet toegelicht en de erven [van de vrouw] hadden zelf blijkbaar geen tot weinig contact met [de vrouw] en [de man] . Gelet hierop hoeft het hof niet in te gaan op de vraag

of [pachter] moest weten dat het huwelijk slecht was en zo ja, dat [de man] daarom niet mocht beschikken over de percelen.

3.14

[pachter] is dus nog steeds pachter van de percelen en handelt dan ook niet onrechtmatig jegens de erven [van de vrouw] en de erven [van de man] door het gebruik van de pachtpercelen voort te zetten.

Slotsom

3.15

Het hoger beroep faalt zodat het bestreden vonnis moet worden bekrachtigd. Als de in het ongelijk te stellen partij zal het hof de erven [van de vrouw] en de erven [van de man] in de kosten van het hoger beroep veroordelen. De kosten van [pachter] stelt het hof vast op € 332 aan griffierecht en op € 2.228 aan salaris advocaat (2 punten x tarief II). Als niet weersproken zal het hof ook de gevorderde wettelijke rente over de proceskosten en de nakosten toewijzen zoals hierna vermeld.

4. De beslissing

Het hof, recht doende in hoger beroep: bekrachtigt het vonnis van de pachtkamer te Roermond (rechtbank Limburg) van 19 februari 2020; veroordeelt de erven [van de vrouw] en de erven [van de man] in de kosten van het hoger beroep, tot aan deze uitspraak aan de zijde van [pachter] vastgesteld op € 332 voor verschotten en op

€ 2.228 voor salaris overeenkomstig het liquidatietarief en te voldoen binnen veertien dagen na dagtekening van dit arrest, en -voor het geval voldoening binnen bedoelde termijn niet plaatsvindt- te vermeerderen met de wettelijke rente te rekenen vanaf bedoelde termijn voor voldoening;

veroordeelt de erven [van de vrouw] en de erven [van de man] in de nakosten, begroot op € 163, met bepaling dat dit bedrag zal worden verhoogd met € 85 in geval de erven [van de vrouw] en de erven [van de man] niet binnen veertien dagen na aanschrijving aan deze uitspraak heeft voldaan én betekening heeft plaatsgevonden;

verklaart dit arrest voor zover het de hierin vermelde proceskostenveroordeling betreft uitvoerbaar bij voorraad.

1Artikel 133 Overgangswet NBW

2Parl. Gesch. Boek 3, blz. 581

3HR 19-01-1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC1964 (www.navigators.nl/document/id15761996011915874admusp?anchor=id-e3e20a98f947d8f5cf1351011f473754), (Royal Nederland/Campina)

Noot

In deze zaak komen achtereenvolgens het huwelijksvermogensrecht, het erfrecht en – uiteraard – het pachtrecht op een prachtige manier samen. De (civielrechtelijke) sleutel voor de oplossing van deze kwestie is in belangrijke mate gelegen in het (wets-)systematisch denken en toepassen van voornoemde regels en concreet in de 'gemeenschapstitel' 3.7 BW. Een rondgang langs deze drie dimensies:

1. Allereerst het huwelijksvermogensrecht. Echt-

genoten zijn in de klassieke (tot 1 januari 2018 als wettelijke standaard geldende) gemeenschap van goederen gehuwd. Op grond van art. 1:99 lid 1 sub a BW wordt allereerst, door het overlijden van de vrouw in 2001, de huwelijksgemeenschap van rechtswege ontbonden. Man en vrouw hebben in deze ontbonden gemeenschap, op basis van het bepaalde in art. 1:100 BW, ieder een gelijk aandeel. Vervolgens overlijdt de man in 2017. De ontbonden huwelijksgemeenschap tussen de beide overleden echtgenoten is nimmer verdeeld.

2. Vanuit het huwelijksvermogensrecht wordt, analoog aan de loop van het leven, vervolgens overgestapt naar het erfrecht. De vrouw heeft in haar testament haar erven tot enig erfgenamen benoemd en heeft ten behoeve haar man legaten gemaakt van percelen landbouwgrond, van roerende zaken en van het vruchtgebruik van haar nalatenschap. Zij heeft hem benoemd tot executeur met alle bevoegdheden, in het bijzonder haar nalatenschap in bezit te nemen tot die geheel is afgewikkeld (zie art. 4:144 lid 1). De legaten van de percelen landbouwgrond en het vruchtgebruik zijn nimmer afgegeven. Vervolgens is, zoals gezegd, de man in 2017 overleden, met achterlating van twee nichten als enig erfgenamen. Ook de beide nalatenschappen zijn nog niet verdeeld. Daardoor zijn er, zoals het Hof terecht opmerkt in r.o. 1.1 (slot), drie onverdeelde gemeenschappen die naast elkaar bestaan, te weten één van huwelijksvermogensrechtelijke en twee van erfrechtelijke aard.

3. Daar tussendoor speelt nog een pachtrechtelijke kwestie, die de belangrijkste aanleiding vormt voor het geschil tussen de erven van de vrouw en (de erven van) de man: in 2008 heeft de man namelijk enkele percelen uit de onverdeelde huwelijksgemeenschap en de onverdeelde nalatenschap van de vrouw regulier verpacht. De erven van de vrouw vinden dat de man in 2008 onbevoegd heeft verpacht en vorderen een verklaring voor recht dat er geen pachtovereenkomst (meer) (jegens hen) is.

Belangrijk element in deze huwelijksvermogensrechtelijke, erfrechtelijke en pachtrechtelijke discussie is dat de vrouw in haar testament haar man tot beheersexecuteur, ook wel twee sterren executeur genoemd (zie HR 21 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD5985), heeft benoemd. Deze erfrechtelijke figuur is belast met het bezit en beheer van de nalatenschap. Hoewel de man geen erfgenaam en (slechts) legataris is, heeft hij, op grond van het bepaalde in art. 4:144 lid 1 BW, de taak om de nalatenschap te beheren en de schulden te voldoen. Na het inventariseren van de bezittingen en schulden, regelt hij de administratie, doet de betalingen en informeert de erfgenamen. De beheersexecuteur mag alleen de nalatenschap beheren, hij mag de nalatenschap niet verdelen onder de erfgenamen.

Als executeur trad de man (krachtens erfrecht) voor de (ene) onverdeelde helft van de sinds 2001 ontbonden huwelijksgemeenschap op en voor de (andere) onverdeelde helft als deelgenoot (krachtens huwelijksvermogensrecht) in de ontbonden huwelijksgemeenschap. Hierdoor was hij voor het geheel en met uitsluiting van anderen bevoegd de in 2008 door hem verpachte percelen te beheren.

Om het begrip 'beheer' te kunnen doorgronden moet de vierde en laatste dimensie aan deze civielrechtelijke exercitie worden toegevoegd: titel 3.7 BW. Volgens art. 3:170 lid 2 BW zijn onder 'beheer' begrepen alle handelingen die voor een normale exploitatie van het goed dienstig kunnen zijn; dit omvat ook daden van beschikking die voor een normale exploitatie van het goed worden gevorderd (zie r.o. 3.9). Het regulier verpachten aan een collega-landbouwer kan, aldus het Hof, als voor de normale exploitatie van het goed dienstig worden gezien (r.o. 3.10). Dit is in lijn met de heersende opvattingen in de literatuur, zie o.a. Asser/Perrick 3-V 2019/23.

De man heeft als executeur de percelen dus bevoegd regulier verpacht. Daar is, met de hiervoor beschreven civielrechtelijke wetssystematiek in het achterhoofd, mijns inziens geen juridische speld tussen te krijgen. Dat daarvoor drie dimensies, gecombineerd met een vierde dimensie, bestaande uit het begrip 'beheer' uit de gemeenschapstitel, nodig zijn maakt het voor de (agro-)civilist extra interessant.